

İnsan Hakları Konseyi 54. Oturum

Gündem maddeleri; 2 ve 3

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği'nin
yıllık raporu ile
Yüksek Komiserlik ve Genel Sekreterlik raporları

Kalkınma hakkı da dahil olmak üzere tüm insan haklarının, medeni,
siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel hakların
geliştirilmesi ve korunması

Çocuk hakları ve kapsayıcı sosyal koruma

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği'nin Raporu*

Özet

İşbu rapor, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği'nden çocuklar da dâhil olmak üzere ilgili paydaşlarla yakın işbirliği içinde çocuk hakları ve kapsayıcı sosyal koruma konusunda bir rapor hazırlamasını; raporu erişilebilir ve çocuk dostu bir formatta sunmasını ve elli dördüncü oturumunda takdim etmesini talep eden 49/20 sayılı İnsan Hakları Konseyi kararı uyarınca hazırlanmıştır.

Rapor, Devletlerin insan hakları yükümlülüklerini yerine getirmeleri ve özellikle ayrımcılığın kesişen biçimleriyle karşılaşan ve kırılgan durumlardaki çocuklar için evrensel sosyal koruma sağlamalarının önündeki sistemik ve yapısal engellerin altını çizmektedir. Evrensel ve sürdürülebilir sosyal koruma sistemleri sağlamak için çocuk haklarına uygun kapsayıcı sosyal korumanın temel bileşenlerini detaylandırmakta olup uluslararası işbirliği de dâhil olmak üzere bu tür bir yaklaşımın tasarlanması ve uygulanması konusunda Devletlere yönelik tavsiyeler içermektedir.

* İşbu rapor yakın tarihteki gelişmeleri yansıtmak için son teslim tarihinden sonra sunulmuştur.

I. Giriş

1. 49/20 sayılı kararında İnsan Hakları Konseyi, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği'nden, ilgili paydaşlarla yakın işbirliği içinde ve çocuklarla istişareler de dâhil olmak üzere, çocuk hakları ve kapsayıcı sosyal koruma konusunda bir rapor hazırlamasını talep etmiştir. Konsey, raporun erişilir ve çocuk dostu bir formatta hazırlanmasını ve elli dördüncü oturumunda sunulmasını talep etmiştir.
2. İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Ofisi (İHYK) katkı talep etmiş ve Devletler, ulusal insan hakları kurumları, düzenleyici kurumlar, Birleşmiş Milletler kuruluşları ve sivil toplumdaki 66 yanıt almıştır.¹ Ayrıca yaklaşık 600 çocuktan da katkı alınmıştır. İşbu rapor İHYK'nin sosyal koruma ve çocuk haklarıyla ilgili deruhte ettiği çalışmalar üzerine inşa edilmiştir.²
3. Sosyal koruma; hastalık, annelik, engellilik, işsizlik, iş kazası, yaşlılık ve aile yakını ölümleri gibi toplum tarafından toplu olarak ele alınması gereken beklenmedik durumlarla karşı karşıya kaldıklarında hane halkının sağlık hizmetlerine ve gelir güvenliğine erişimini destekleyerek yoksulluk ve eşitsizliklerin önlenmesi ve hafifletilmesinde hayati öneme sahiptir. Sosyal koruma, hizmetler ve ürünler de dâhil olmak üzere nakdi ve ayni yardımlar olarak sunulabilir. Çocuk haklarının hayata geçirilmesi ve 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemine ulaşılmasının temelinde yer almaktadır. İyi tasarlanmış ve iyi işleyen sosyal koruma sistemleri, sosyoekonomik durumların çocukların fiziksel ve zihinsel sağlığı, gelişimi ve refahı üzerindeki zararlı etkilerini azaltır.
4. Sosyal koruma bazı insan haklarını hayata geçirmek için elzem olmasına ve çocuklar, aileler ve toplum için ciddi faydalar taşımaya rağmen dünyadaki 2,4 milyar çocuğun 1,77 milyardan fazlasının, hatırı sayılır bölgesel farklılıklarla, sosyal korumaya erişimi yoktur.³ Bu, çocukların yaşam, eğitim, sağlık, yiyecek, barınma, kıyafet, su ve sanitasyon dahil olmak üzere yeterli yaşam standardı, dinlenme ve boş zaman, oyun ve eğlence faaliyetlerine katılma hakları dahil olmak üzere insan haklarının hayata geçirilmesini etkilemektedir.
5. Koronavirüs (COVID-19) salgınından önceki on yıllarda çocuklara yönelik sosyal korumanın sağlanması konusunda önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. Özellikle ulusal çocuk yardımı sistemlerinin göçmen ve zorla yerinden edilmiş çocukları koruyacak şekilde genişletilmesiyle ilgili çocuk haklarıyla uyumlu bazı sosyal koruma modelleri ortaya çıkmıştır. Almanya ve Letonya gibi ülkelerdeki iyi gelişmiş sosyal koruma sistemleri krizlerde sistemlerin nasıl hızlı ve etkili bir şekilde genişletilebileceğini göstererek Ukraynalı ailelere destek sağlamıştır.⁴
6. COVID-19 salgını ile iklim değişikliği, kirlilik ve biyolojik çeşitlilik kaybından oluşan üçlü gezegen krizi, çatışmalar, ekonomik gerilemeler ve yaşam maliyeti endişeleri çocuk haklarına sıkı sıkıya bağlı dayanıklı, kapsayıcı ve kapsamlı sosyal koruma sistemlerine olan ihtiyacın altını çizmiştir. Pandemi, yetersiz sosyal korumanın yıkıcı etkisini ortaya çıkarmanın yanı sıra Devletlerin sosyal koruma yoluyla yoksulluğu azaltmak ve krizlerin sosyoekonomik etkilerini hafifletmek için belirleyici ve hayati eylemlerde bulunabileceğini de göstermiştir. Bangladeş de dâhil olmak üzere bazı ülkeler, hane halkları üzerindeki doğrudan etkileri hafifletmek için başta nakit transferleri olmak üzere sosyal korumayı artırmıştır.⁵ 2022 senesine kadar 223 ekonomi tarafından 3.856 sosyal koruma ve çalışma tedbiri planlanmış veya uygulanmıştır.⁶ Bu tedbirler kayıt dışı işçiler, göçmenler ve kırılan nüfusa

1 Bu kuruluşlardan gelen tüm katkılara şu adresten erişilebilir: <https://www.ohchr.org/en/calls-for-input/2023/call-inputs-rights-child-and-inclusive-social-protection>.

2 Bkz. <https://www.ohchr.org/en/social-security/about-right-social-security-and-human-rights> ve <https://www.ohchr.org/en/children>.

3 Bkz. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ve Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF), *Milyarı Aşkın Gerekeç: Çocuklar İçin Evrensel Sosyal Koruma Oluşturmanın Aciliyeti* (2023).

4 Bkz. ILO tarafından sunulan katkı.

5 Bkz. <https://openknowledge.worldbank.org/entities/publication/fa7a2f3c-efbd-5950-bfac-4b2b4bfc8cad>.

6 A.g.e.

yönelik sosyal koruma, cinsiyete duyarlı önlemlerin artırılması, dijital araçların artırılması ile çalışanları ve serbest meslek sahiplerini destekleyecek yasal reformları içermiştir. Sosyal korumanın çocuklar ve hakları için doğrudan ve dolaylı faydaları olabilir. Örneğin, sosyal sağlık korumasındaki eksiklikler çocukların sağlık hizmetlerine erişimini doğrudan etkilerken ebeveynlere/bakıcılara yönelik işsizlik korumasındaki eksiklikler ise çocukların refahını dolaylı olarak etkilemektedir.⁷

7. Sosyal korumanın gerçekten kapsayıcı olmasını ve temel hakları desteklemesini sağlamak için sosyal korumanın yaygınlaştırılması ve iyileştirilmesi, dirençli, sürdürülebilir ve çocuk hakları ile uyumlu toplumlar inşa etmek için elzemdir. Çocuk haklarına ilişkin faydalar aynı zamanda şiddet ve çocuk işçiliği ile erken yaşta, zorla ve çocuk yaşta evliliğin yanı sıra aile ayrılığının ve insan ticaretinin önlenmesini de içermelidir.⁸ Kapsayıcı sosyal koruma, birden çok türde ayrımcılığa maruz kalanlar veya kırılgan durumda olanlar da dâhil olmak üzere her çocuğun tüm haklarından yararlanabilmeleri için kritik bir araçtır.

8. Çocuk hakları ile uyumlu kapsayıcı sosyal koruma sistemleri eşitsizlikleri, ayrımcılığı ve erişimin önündeki engelleri ele alarak özellikle tüm çocuklara eşit erişim, güvence ve faydalar sağlamaya odaklanır. Evrenselliğe, ayrımcılık yapmamaya ve eşitliğe dayalı olup en geride kalanlara ulaşarak geniş çaplı kapsama güvencesi verir ve çocukların katılımı ile güçlendirilmesini sağlar.

II. Çocuk haklarına ve kapsayıcı sosyal korumaya ilişkin yasal ve kurumsal çerçeve

9. Uluslararası insan hakları hukuku, sosyal koruma da dâhil olmak üzere çocukların haklarına saygı gösterilmesi, bu hakların korunması ve yerine getirilmesi için yasal yükümlülükler içeren kapsamlı ve sağlam bir normatif çerçeve sunmaktadır.

10. Sosyal güvenlik hakkı çeşitli insan hakları belgelerinde güvence altına alınmıştır.⁹ Çocuk Haklarına Dair Sözleşme uyarınca taraf Devletler çocukların, sosyal sigorta da dâhil olmak üzere, sosyal güvenlikten yararlanma haklarının tam olarak gerçekleşmesi için gerekli tedbirleri alacaktır. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme herkesin, sosyal sigorta da dâhil olmak üzere, sosyal güvenlik hakkını tanımaktadır. Ayrıca Devletlere ailelere mümkün olan en geniş koruma ve yardımı sağlama yükümlülüğünü vermektedir. Tüm çocuklar adına özel koruma ve yardım tedbirleri alınmalıdır.¹⁰ Sosyal koruma tedbirleri kullanılabilir, yeterli ve erişilebilir olmalıdır.¹¹

11. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme doğrultusunda Devletlerin münferiden ve uluslararası yardım ve işbirliği yoluyla, mevcut kaynakların azamisini kullanarak bu Sözleşme’de tanınan hakların tam olarak kullanılmasını aşamalı olarak sağlamak amacıyla tedbirler alması elzemdir (m. 2). Ayrıca Devletlerin, Sözleşme’deki hakların her birinin en azından asgari düzeylerini sağlama hususunda temel yükümlülükleri bulunmaktadır.¹² Sözleşme ayrıca derhal yürürlüğe girmesi gereken çeşitli yükümlülükler de getirmektedir.¹³

12. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, sosyal korumaya ilişkin ayrıntılı rehberlik sunmuş ve sosyal korumanın herkes için haysiyetli bir yaşamın güvence altına alınmasındaki önemini vurgulamıştır.¹⁴ Sosyal koruma hastalık, engellilik, annelik, iş kazası, işsizlik, yaşlılık veya aile kaybı, karşılanamayan sağlık hizmetleri ve özellikle çocuklar için yetersiz aile desteği nedeniyle oluşan işle ilgili gelir eksikliğinden korunmanın sağlanmasına yönelik olmalıdır.¹⁵ Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi sosyal koruma tabanları ile ilgili açıklamasında bunların bir dizi temel sosyal güvence ve Devletlerin temel yükümlülüklerinden birini oluşturduğunu kaydetmiştir. Bunlar, temel gelir güvenliği ile temel sağlık hizmetlerine evrensel erişimi sağlar, çocuk yardımları gibi hem nakdi hem

7 Bkz. ILO ve UNICEF, *Milyarı Aşkın Gerekçe* .

8 A.g.e., s. xi.

9 Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme , m. 9 ve 10; Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, m. 26; Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme, m. 28; Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi, m. 11; Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme, m. 27; ve İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi, m. 22.

10 Madde 9, 10 (1) ve (3).

11 [A/HRC/49/28](#), para. 19.

12 Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, 3 sayılı genel yorum (1990), para. 10.

13 A.g.e., para. 3.

14 Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, 19 sayılı genel yorum (2008).

15 A.g.e., para. 2.

de aynı yardımları kapsar, ayrıca çeşitli ekonomik ve sosyal haklardan yararlanılması için gereklidir.¹⁶

13. Uluslararası sosyal güvenlik standartları, uluslararası sosyal koruma çerçevesinin ayrılmaz bir parçasıdır. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) 102 Sayılı Sosyal Güvenlik (Asgari Standartlar) Sözleşmesi periyodik nakdi yardımlar, aynı yardımlar (gıda, giyim ve barınma dahil) veya bu ikisinin birleşiminden müteşekkil olan çocuk/aile yardımlarına ilişkin asgari standartları ortaya koymaktadır. ILO 202 sayılı Sosyal Koruma Tabanlarına İlişkin Tavsiye Kararı, herkes için mümkün olan en kısa sürede daha yüksek düzeyde koruma sağlamak amacıyla ulusal sosyal koruma tabanları ve diğer önlemler aracılığıyla evrensel sosyal korumayı öngörmektedir.

14. Çocuklarla ilgili tüm eylemlerde onların yüksek yararı öncelikli olarak dikkate alınmalıdır. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin rehber ilkeleri, eşitlik ve ayrımcılığa uğramama, yaşama, hayatta kalma ve gelişme hakları ile dinlenilme ve ilgili karar alma süreçlerine katılma haklarıyla birlikte bu ön kabule dayanmaktadır.¹⁷ Bu ilkeler, kapsayıcı sosyal korumaya yönelik çocuk hakları temelli bir yaklaşımın dayanağını oluşturmaktadır.

15. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme engelli çocuklar, sığınmacı ve mülteci çocuklar, çocuk işçiliği yaptırılan çocuklar, alternatif bakım altındaki çocuklar ve silahlı çatışma ortamındaki çocuklar da dâhil olmak üzere statüleri veya durumları nedeniyle daha fazla bakım, destek veya yardıma ihtiyaç duyan çocuklara yönelik hükümler içermektedir.¹⁸ Göçmen çocuklar, ulusal ve uluslararası mevzuat uyarınca göçmenlik statülerine bakılmaksızın ülke vatandaşlarıyla eşit bir şekilde sosyal güvenlik ve acil sosyal yardımdan yararlanma hakkına sahiptir.¹⁹ İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, tüm çocukların özel yardımdan eşit olarak yararlanma hakkı olduğunu kabul etmektedir (m. 25 (1)).

16. Olabilecek en yüksek standartta sağlık hizmeti, eğitim ve gıda ve beslenme, barınma, giyim, su ve sanitasyon dahil olmak üzere yeterli bir yaşam standardına sahip olma hakları²⁰, diğer haklar gibi çocukların sosyal korunmasıyla da yakından bağlantılıdır. Çocukların yetiştirilmesinde birincil sorumluluk ebeveynlere/bakıcılara ait olsa da Devletler bunlara çocukların bakımı için uygun desteği, kurumları, tesisleri ve hizmetleri sağlamalıdır.²¹

17. İHYK, özel prosedür yetki sahipleri ve insan hakları antlaşması organlarının tümü, sosyal korumanın Devletler tarafından sınırlı düzeyde gerçekleştirilmesiyle ilgili endişeleri vurgulamış ve sosyal korumaya insan hakları temelli bir yaklaşım konusunda rehberler ve tavsiyelerini yayınlamıştır. Aşırı yoksulluk ve insan hakları Özel Raportörü, sosyal koruma için küresel bir fonun gerekliliğini ortaya koymuştur.²²

18. Sosyal koruma, 1 no.lu Sürdürülebilir Kalkınma Amacı, özellikle de 1.3 no.lu ulusal olarak uygun sosyal koruma sistemlerinin ve taban dâhil olmak üzere evrensel tedbirlerin uygulanması ve 2030 yılına kadar yoksul ve kırılgan kesimin önemli ölçüde kapsanması hedefi için çok önemlidir. Sosyal koruma ayrıca 10 no.lu Amaç için, özellikle de Devletleri sosyal koruma politikaları kabul etmeye teşvik eden 10.4'üncü Hedef için, eşit derecede önemlidir. Açlığı bitirmek, sağlıklı yaşam ve refah, kaliteli eğitim, kadın-erkek eşitliği, temiz su ve sıhhi koşullar ve insana yakışır ve ekonomik iş de dâhil diğer Amaçların ayrılmaz bir parçasıdır.²³

19. Evrensel sosyal korumaya yönelik artan ivme ve kurumsal önceliklendirme girişimlere, çerçevelere ve politika rehberliğine yol açmıştır. Bunlar arasında Genel Sekreter'in insan hakları için eylem çağrısı ve herkes için kapsayıcılık, katılım ve koruma üzerine kurulu yeni bir sosyal sözleşme çağrısı yapan "Ortak Gündemimiz" yer almaktadır. Evrensel sağlık hizmetleri ve temel gelir güvenliği, yeterli barınma, yaşam boyu öğrenme ve insana yakışır iş dâhil olmak üzere evrensel sosyal korumanın sağlanması, ulusal düzeyde insan haklarına dayanan ve uluslararası işbirliğiyle desteklenen bu sosyal sözleşmenin merkezinde yer almaktadır.²⁴

20. Evrensel sosyal korumayı amaçlayan çok paydaşlı girişimler arasında, ILO Herkes İçin Sosyal Koruma Tabanları Küresel Programı (2016-2030),²⁵ 2016 Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Ulaşmak

16 E/C.12/2015/1, para. 1 ve 7.

17 Bkz. 2, 3, 6 ve 12. maddeler.

18 Bkz. 22, 23, 25, 32 ve 38. maddeler.

19 Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Üyelerinin Haklarının Korunması Komitesi'nin 4 (2017) sayılı ve Çocuk Hakları Komitesi'nin 23 (2017) sayılı ortak genel yorumu, para. 47.

20 Çocuk Haklarına Dair Sözleşme m. 24, 27, 28 ve 29.

21 A.g.e., m. 18.

22 Bkz. A/HRC/47/36 ve <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/Poverty/covid19.pdf>.

23 2, 3, 4, 5, 6 ve 8. Amaçlar.

24 Bkz. A/75/982 ve A/HRC/47/36.

25 Bkz. <https://www.ilo.org/secsoc/technical-cooperation-projects/building-social-protection-floors-for->

için Evrensel Sosyal Koruma Küresel Ortaklığı²⁶ ve 2021 Adil Geçiş için Küresel İstihdam ve Sosyal Koruma Hızlandırıcı yer almaktadır.²⁷

21. Uluslararası insan hakları hukuku doğrultusunda tüm çocukların en azından sağlık, gelir güvenliği, beslenme, eğitim, bakım ve diğer gerekli hizmetler de dahil temel sosyal korumaya erişimi olmalıdır.

III. Çocukların görüşleri

22. Beş bölge, 24 ülkeden yaşları 5 ila 17 arasında değişen yaklaşık 600 çocuk, bir sivil toplum kuruluşu olan Child Rights Connect ile ortaklaşa yürütülen yazılı katkılar, odak grup tartışmaları ve çevrimiçi istişareler yoluyla bu rapora katkıda bulunmuştur. Bu katkılar dünya genelindeki tüm çocukları temsil etmese de çocuklar ve sosyal koruma arasındaki engellere, çocuklara yönelik destek örnekleri ve çocuklar için kapsayıcı sosyal korumaya ulaşmak adına önerdikleri çözümlere ışık tutmaktadır. Bu süreç, sosyal koruması olmayan çocuklara söz hakkı vermekte olup onları kendilerini ilgilendiren süreçlere dâhil etmektedir.

23. Çocuklar, özellikle ebeveynlerin/bakıcıların hastalık, engellilik, işsizlik veya çocuk bakımı da dâhil bakım sorumlulukları nedeniyle çalışmadığı durumlarda, başta yetersiz devlet mali desteği olmak üzere, sosyal korumaya yönelik çeşitli engeller belirlemiştir. Danışılan çocuklar sosyal koruma kanunları, politikaları ve programlarında kendilerine her zaman öncelik verilmediğini hissetmektedir. Çocuklar ve ebeveynleri/bakıcıları mevcut sosyal koruma desteğinden her zaman haberdar değildirler ve bilgiler her zaman erişilebilir ya da çocuk dostu olmayabilmektedir.

24. Çocuklar; yeterli gıda, barınma, güvenli içme suyu ve sıhhi koşullar da dâhil olmak üzere yeterli yaşam standardı gibi sosyal korumanın yetersiz olmasının kendi hakları açısından sonuçlarını vurgulamıştır. Fransa'daki 14 yaşındaki bir kız, "Büyük bir yetersiz beslenme sorunu var. Gıda, enflasyon nedeniyle aşırı pahalı hale geliyor," demiştir. Çocuklar; uygun fiyatlı ve kaliteli sağlık hizmetlerine, ücretsiz, kaliteli eğitime, güvenliğe, dinlenmeye ve boş zaman geçirmeye ya da oyun ve eğlence etkinliklerine katılma olanağına erişimlerinin olmadığını veya sınırlı olduğunu belirtmiştir. Bu etmenlerin bedensel ve zihinsel sağlıkları ile okula devamlılık ve okuldaki performanslarını olumsuz etkilediğine dair endişelerini dile getirmiştir. Mozambik'ten 12 yaşındaki bir erkek çocuğu: şunları söylemiştir: "Topluluğumda, okula kaydolmaya veya okul malzemeleri almaya gücü yetmeyen, yiyecek gibi diğer haklarına öncelik vererek okul yıllarını erteleyen çocuklar var."

25. Hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerdeki çocuklar yoksulluk ve artan eşitsizliklerin çok ciddi zorluklar olduğunu vurgulamıştır. Artan hayat pahalılığı ile yükselen bu eşitsizlikler yetersiz sosyal korumanın kanıtıdır. Çocuklar, yeterli paraya sahip olmamanın gelişimlerini, haklarını ve sosyal fırsatlarını etkilediğini ve gelecekteki yaşamlarında insana yakışır işlere erişimlerini kısıtladığını belirtmiştir. Türkiye'deki 16 yaşındaki bir kız şunları söylemiştir: "Ekonomik sorunlar var. Bu ebeveynleri etkiliyor ki onlar aracılığıyla da çocuklara geçiyor. Sorunların çoğu mali sorun."

26. Yetersiz sosyal korumanın diğer sonuçları arasında ebeveynler/bakıcılar üzerindeki baskılar yer almakta, bu baskılar bazen aile içi sorunlara ve şiddete yol açarak çocukların kendilerini stresli ve güvensiz hissetmelerine neden olmaktadır. Çocuklar ayrıca gelirin yetersiz olması durumunda çocuk işçiliğine, erken, zorla veya çocuk yaşta evliliğe veya fuhuşa, suç işlemeye veya insan ticaretine zorlanabildiklerini belirtmiştir.

27. Tüm bağlamlardaki çocuklar sosyal koruma olsa bile sıklıkla yetersiz olduğunu ve her zaman kapsayıcı olmadığını açıklamıştır. Bazı çocuklar birden fazla ayrımcılık biçimiyle karşı karşıya kalmış veya sosyal korumaya eşit şekilde erişimlerini zorlaştıran durumlarda bulunmuşlardır. Bunlar arasında engelli çocuklar, kırsal kesimdeki çocuklar, Yerli çocuklar, sığınmacı, göçmen ve mülteci çocuklar, alternatif bakımdaki çocuklar, yasal belgeleri olmayanlar, ebeveynleri işsiz veya insana yakışır bir işi olmayanlar ve sokakta yaşayan çocuklar yer almaktadır. Çocuklar, bu kırılganlıkların çoğunlukla çatışmalar ve insani felaketler gibi acil durumlarda daha da arttığını belirtmiştir.

28. Bazı çocuklar, ek desteğe ihtiyaç duyan haneler ile barınma ve sağlık bakımına yönelik mali yardım, engelli çocuklar ve mülteciler için ek destek ve öğrencilerin toplu taşıma maliyetlerinin azaltılması veya kaldırılması gibi sosyal koruma önlemlerinin farkındadır. Ayrıca sosyal koruma önlemleri olarak ücretsiz okul yemekleri, sağlık hizmetleri, aşılama, menstrüel hijyen ürünleri, erken çocukluk desteği, çocukların dinlenme ve boş zaman etkinliklerine erişimini güçlendirmek ile oyun ve eğlence faaliyetlerine katılma fırsatı sağlamaya yönelik belediye faaliyetlerini de tanımlamışlardır.

allang--en/index.htm.

26 Bkz. <https://usp2030.org/>.

27 Bkz. <https://unglobalaccelerator.org/>.

29. Çocuklar, Hükümetlerin tüm çocukların mutlu, sağlıklı, maddi açıdan ve diğer yollarla iyi desteklenmiş bir şekilde büyümelerini sağlamayı amaçlamalarını istemiştir. Her bölgeden çocuklar, her çocuğun sosyal korumadan koşulsuz yararlanması gerektiğini ifade etmiştir. Ekvator'dan 12 yaşında bir kız hükümetlere, "sosyal koruma programlarının kapsamını geliştirmek için bütçeleri arttırmaları ile dezavantajlı aileler için eğitim, sağlık ve gıdaya erişimi güvence altına almalarını" tavsiye etmiştir.

30. Çocuklar, birden çok engelle yüzleşen çocuklar için ek desteğin mevcut ve erişilebilir olması gerektiğini vurgulamıştır. Amerika Birleşik Devletleri'nden 17 yaşında bir kız: "Hükümetler, çocukların ihtiyaçlarını tam olarak değerlendirerek çocuklara yönelik programları doğru bir şekilde finanse etmeli, ... halkın isteklerini dinlemeli ve tüm çocukların refahına öncelik vermelidir" demiştir. Çocuklar tarafından ileri sürülen diğer çözümler yoksulluğun ele alınması ve engellerin kaldırılması, tüm çocukların yeterli ve besleyici gıdaya, barınmaya, ücretsiz kaliteli eğitim ve sağlık hizmetlerine sahip olmasının sağlanması ve bütçelerde çocuklara ve çocuk hizmetlerine yeterli para tahsis edilmesine odaklanmıştır. Güney Afrika'da 10 yaşında bir erkek çocuk "barınma, gıda maddeleri, toplu taşıma, üniforma ve okul ücretlerinin düşürülmesini ve tüm çocuklara ücretsiz eğitim sağlanmasını" önermiştir.

31. Çocuklar ayrıca Hükümetlerin ebeveynler/bakıcılar için mali, eğitimsel ve maddi destek, uygun fiyatlı ve erişilebilir çocuk bakımı, olumlu ebeveynlik eğitimi, ebeveynlik izni ve insana yakışır iş dâhil olmak üzere diğer temel hizmetleri sağlamasını savunmuştur. Tüm bölgelerdeki çocuklar, Hükümetlerin hem çocuk hem yetişkinlerin çocuk hakları konusundaki bilgilerini güçlendirmesini ve ilgili kararlarda çocukları da dâhil etmelerini talep etmiştir. Hindistan'dan 15 yaşındaki bir kız, "Çocukların bütçeleme ve kaynak planlamasına aktif olarak katılabilmeleri için meclis ve diğer tüm karar alma platformlarında çocuk temsilcileri bulunmalıdır" tavsiyesinde bulunmuştur.

IV. Çocukların sosyal korumaya erişiminde karşılaşılan zorluklar

32. Tüm dünyada, sosyal koruma pek çok çocuğun erişemeyeceği bir konumda bulunmaktadır.²⁸ Devletlerin yaşa bağlı sosyal koruma harcamalarının analizi, çocuklar için diğer gruplara kıyasla orantısız bir şekilde daha az harcama yapıldığını göstermektedir.²⁹ Çocukların sosyal korunmasına yönelik mevcut kamu harcamaları, düşük gelirli ülkelerde gayri safi yurtiçi hasılanın yüzde 0,1'i, üst orta gelirli ülkelerde yüzde 0,5'i ve yüksek gelirli ülkelerde yüzde 1,2'si arasında değişmektedir. Bu ayrıca bölgeler arasındaki hatırı sayılır kapsam farklılıklarını da yansıtmaktadır. Devletlerin temel hizmetlere yaptığı harcamaların küresel ortalaması yaklaşık yüzde 53 olup, bu oran gelişmiş ekonomilerde yüzde 62, yükselen ve gelişmekte olan ekonomilerde ise yüzde 44'tür.³⁰ Erken çocukluk dönemine yapılan yatırımlar güçlü temeller oluşturmasına ve kuşaklararası yoksulluk aktarımını sonlandırabilmesine rağmen³¹ Devletler erken çocukluk döneminde sosyal korumaya hatırı sayılır oranda daha az bütçe ayırmaktadır.³² Sonuç olarak, hanelerin erken çocukluk eğitimi de dâhil olmak üzere küçük çocuklara yönelik desteklere erişimi çoğu zaman sınırlıdır veya hiç bulunmamaktadır.

33. Görünürde yüksek, hemen ödenmesi gereken ücretler çocukların sosyal korumasını finanse etme ile ilgili karar verme sürecini etkilemektedir. Bu tür yatırımlar, Devletlerin ekonomik, sosyal ve kültürel hakların hayata geçirilmesine ilişkin yükümlülüklerinin yerine getirmesi açısından hayati öneme sahiptir ve bunların özellikle çocuklar için uzun vadeli ekonomik, siyasi ve sosyal faydaları vardır.³³ Ekonomik gerilemeler, kemer sıkma politikaları, enflasyon, yüksek düzeyde borç servisi, yolsuzluk ve yasa dışı mali akışların tümü, Devletlerin yeterli ve sürdürülebilir evrensel sosyal koruma için gerekli fonu tahsis etme kapasitesini etkilemektedir. Gelişmekte olan ülkelerin üzerindeki artan borç yükü, borçların yeniden yapılandırılmasındaki gecikmeler ve uygun fiyatlı borç yeniden finansmanına sınırlı erişim, bu ülkelerin gerekli mali olanakları oluşturma kabiliyetlerini kısıtlamaktadır.³⁴ Bağışçı desteğinde³⁵ sınırlı şeffaflık ve bağışçı bıkkınlığı da endişe vericidir.

34. Sosyal koruma tedbirlerinin mevcut olduğu durumlarda çocuklar, güvenilir veri ve kanıtlara

28 Çocuklarla ilgili tüm sosyal koruma tedbirlerine atıfta bulunmaktadır.

29 Bkz. ILO ve UNICEF, *Milyarı Aşkın Gerekçe*.

30 [A/78/80-E/2023/64](#), para. 29.

31 Bkz. Child Rights Connect, Hope and Homes for Children, Save the Children International, Make Mothers Matter ve Terre des hommes fédération internationale tarafından sunulan ortak katkı.

32 Bkz. UNICEF tarafından sunulan belge.

33 Bkz. örneğin, [A/HRC/50/38](#) ve [A/HRC/52/52](#). Ayrıca bkz. ILO çalışma belgesi No. 43, "Evrensel sosyal korumaya daha iyi yatırım yapmak. Sosyal koruma politikası ve finansmanında uluslararası sosyal güvenlik standartlarının uygulanması", (Ocak 2022).

34 Bkz. [A/75/281](#) ve <https://unctad.org/news/blog-world-lacks-effective-global-system-deal-debt>.

35 [A/78/80-E/2023/64](#), para. 57.

dayalı olarak tasarlanmış etkili sosyal koruma yasalarının, politikalarının ve sistemlerinin bulunmaması ve uygulanmalarının yetersiz olması nedeniyle haklarını talep etmede sistematik engellerle karşılaşabilirler. Bu da yetersiz kapsama, koruma ve güvenlik ağları, sınırlı erişim, ihlaller ve sistematik ayrımcılık konusunda hesap verilebilirlik eksikliğine yol açmakta ve çocuklar arasında da olmak üzere artan yoksulluğa, yetersiz beslenmeye ve eşitsizliklerle sonuçlanabilir. Bu durum çocukların haklarından yararlanmalarını, uzun vadede bedensel ve zihinsel sağlıklarını, bilişsel ve duygusal gelişimlerini olumsuz yönde etkilemektedir.³⁶

35. Ayrımcılığın kesişen biçimleri, engelli çocuklar; ülke içinde yerinden edilmiş, mülteci, göçmen ve sığınmacı çocuklar; Yerli çocuklar; çocuk işçiler; sokakta yaşayan çocuklar; alternatif bakımdaki ve bakımdan ayrılan çocuklar; özgürlüklerinden mahrum bırakılan çocuklar; kırsal kesimdeki çocuklar; çatışma ve doğal afetlerden etkilenen çocuklar ve ebeveynleri/bakıcıları çalışmayan çocuklar dâhil olmak üzere bazı çocukların sosyal korumaya erişimini orantısız bir şekilde etkilemektedir.

36. Pek çok ülkede kapsamlı, engelliliği içeren ve çocuk haklarına dayalı sosyal koruma sistemlerinin bulunmaması, engelli çocukların ek ihtiyaçlarının ve destek gereksinimlerinin sıklıkla karşılanmaması anlamına gelmektedir. Örneğin, Filipinlerde engelli çocuklar engelsiz çocuklara kıyasla %40-80 arasında daha fazla harcamaya ihtiyaç duyarken, engelli çocukların bulunduğu hanelerde yoksulluk oranı %50 daha yüksektir.³⁷ Geleneksel bakım ve sosyal koruma sistemleri genellikle engellilikle ilişkili ek maliyetleri dikkate almamakta, bu da bakım ve destek ihtiyaçlarını artırmakta ve engelli çocuklar ile ailelerini daha yüksek yoksulluk ve dışlanma riskine maruz bırakmaktadır.³⁸

37. Cinsiyete duyarlı önlemlerin gerekliliğiyle ilgili artan farkındalığa rağmen özellikle düşük geliri ülkelerde sosyal koruma kapsamı, yeterliliği ve kapsamlılığında cinsiyet açısından önemli farklılıklar devam etmektedir. Dünya çapında kız çocukları ve kadınlar, çoğunlukla ücretsiz ya da düşük ücretle, orantısız olarak bakım yükümlülüklerini üstlenmektedir. Bu, uzun vadede kadın erkek eşitsizliğini devam ettirmektedir.³⁹ Krizler kız çocuklarının sosyal korunmasını orantısız bir şekilde etkilemektedir, ancak pandemi ile ilgili tedbirlerin yalnızca yüzde 12'si cinsiyete tamamen duyarlı olmuştur.⁴⁰

38. Sosyal koruma, çocuk işçiliğinin ortadan kaldırılması için elzemdir. Yetersiz sosyal koruma çocukları, kendileri ve ailelerine destek olmak için çalışmaya zorlayabilir. Dünyada neredeyse her on çocuktan biri çocuk işçiliği yapmakta ve bunların 78 milyonu tehlikeli işlerde çalışmaktadır.⁴¹ Bu gibi durumlarda sosyal koruma genellikle istihdam yoluyla sağlanmamaktadır. Dahası, artan yoksulluğa bağlı olarak 2020 yılından 2022 sonuna kadar çocuk işçi sayısı 8.9 milyon artmıştır.⁴²

39. Yoksulluğun ortadan kaldırılması, çocuk hakları ile uyumlu kapsayıcı sosyal korumanın esasını teşkil etmektedir. Çocukların yoksulluk içinde yaşama olasılığı yetişkinlere göre iki kat daha fazladır. Dünya çapındaki 2.4 milyar çocuktan 800 milyondan fazlası günde 3.20 doların altında gelire ve 1 milyardan fazlası çok boyutlu yoksulluk içinde yaşamaktadır.⁴³

40. Dünyanın yüzde 24'ünün kırılğan bölgelerde yaşadığı⁴⁴ ve küresel zorlukların arttığı göz önüne alınınca, çocuk koruma ve acil durum müdahalesinin sosyal koruma sistemlerine entegre edilmesi, çocuk haklarının korunması açısından büyük önem taşımaktadır. Sosyal koruma anında finansal can suyu, ekonomik ve sosyal istikrar sağlayabilir, olumsuz etkileri hafifletebilir ve insan haklarını koruyabilir. 200'den fazla ülke ve bölge COVID-19 salgınının başlangıcında mevcut sosyal koruma önlemlerini uyarlamış ya da yeni sosyal koruma önlemlerini uygulamaya koymuştur.⁴⁵ Çocuk haklarıyla uyumlu kapsayıcı sosyal koruma sistemleri, acil durumlarda hızla müdahalede bulunabilmeli, nakit transferleri de dâhil olmak üzere işlemlerini genişletebilmeli ve çocuklara hayati ve acil yardım sağlamak için sağlık ve eğitim tesislerinin erişilebilir ve kullanılabilir kalmasını sağlamalıdır. Mevcut yüksek sosyal koruma kapsamı ve evrensel kapsam, idari yükü hafiflettiği, ülkelerin acil durumlara karşı dayanıklılığını

36 Bakınız ILO ve UNICEF, *Milyarı Aşkın Gerekçe*, s. xi.

37 UNICEF, *Doğu Asya ve Pasifik'te Sosyal Koruma: Delillerden Çocuklar İçin Eylemlere*, s. 209.

38 Bkz. A/HRC/52/52.

39 Orantısız bakım yükü, insana yakışır iş eksikliği ve cinsiyete dayalı ücret eşitsizliğinin neden olduğu, kadınların kapsayıcı sosyal korumasının önündeki ömür boyu süren engeller, çocukları ve onların haklarını da etkilemektedir. Bkz. ILO, *Dünya Sosyal Koruma Raporu 2020–2022. Sosyal Koruma Yol Ayrımında - Daha İyi Bir Gelecek Peşinde*, s. 88 ve 101–107.

40 Bkz. UNICEF tarafından sunulan katkı.

41 Bkz. https://www.ilo.org/ipecc/Informationresources/WCMS_797515/lang--en/index.htm.

42 Bkz. ILO tarafından sunulan katkı.

43 Gelire dayalı yoksulluk ve sağlık, eğitim ve beslenme dahil temel hizmetlere erişim eksikliği. Bkz. ILO ve UNICEF, *Milyarı Aşkın Gerekçe*, s. iii.

44 Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı, *Kırılğanlık Durumları 2022*, s. 6.

45 ILO ve UNICEF, *Milyarı Aşkın Gerekçe*, s. iii.

artırdığı ve onlara etkili bir şekilde müdahale etme gücü verdiği için hayati önem taşımaktadır. Eğer pandemiden önce evrensel çocuk yardımları yaygın olsaydı, dünya genelindeki hanelerin üçte ikisine kritik mali destek ve hizmet bağlantılarıyla hızlı bir şekilde ulaşmak mümkün olabilirdi.⁴⁶

41. Yasal kimliğin, uyruğun ve kimlik belgesinin olmaması çocuklar ile sosyal koruma arasında engel oluşturabilir. Kimlik belgeleri sosyal korumaya başvuran kişiler için genellikle gereklidir ancak dünya çapında yaklaşık 1.1 milyar kişinin yasal kimlik belgeleri yoktur.⁴⁷ Beş yaşın altındaki tahminen 166 milyon çocuğun doğumları hiç kayıt altına alınmamış olup beş yaşın altındaki 237 milyon çocuğun doğum belgesi bulunmamaktadır.⁴⁸ Vatansız, mülteci ve göçmen çocukların gerekli belge eksikliğinden ötürü hukuki dışlamaya maruz kalma ihtimalleri daha yüksektir.⁴⁹

A. Yardımlara erişim

42. Evrensel çocuk yardımı da dâhil çocukların ve ebeveynleri/bakıcılarının aldığı yardımlar çocukların, özellikle de en geride kalmış olanların bireysel ihtiyaçlarını karşılamakta genellikle yetersizdir. Evrensel çocuk yardımları, ulusal mevzuata dayanan ve çocukları ve/veya aileleri desteklemek için düzenli nakit ödemeler sağlayan programlardır. Bunlar katılımlı olmamalıdır.⁵⁰ Evrensel çocuk yardımları çocuk yoksulluğunu azaltmak ve çocukların gelişimlerini desteklemek için etkili bir araç olabilir. 183 ülke veya bölgeden 66'sında kanunla tesis edilen, düzenlenen ve hükümet tarafından uygulanan yasal çocuk veya aile yardımları bulunmamaktadır. Yasal çocuk veya aile yardımları bulunan 117 ülkeden 31'inde katılımlı çocuk/aile yardımı ve 45'inde ise yalnızca sınırlı sayıda çocuğa ulaşan, bütçe hesaplı katılımsız yardımlar bulunmaktadır. Belçika ve Karadağ da dâhil olmak üzere yirmi altı ülke, ulusal mevzuatlarına dayalı olarak tam evrensel çocuk yardımı sağlamaktadır.⁵¹

43. Nakdi yardımlar etkili olmasına ve yoksulluğun ve mali engellerin azaltılması, bazı ayrımcı engellerin kaldırılmasına,⁵² tamamlayıcı müdahalelere, ücretsiz okul yemekleri, hayati topluluk, gençlik desteği ve bağımsız yaşam hizmetleri gibi temel hizmetlere ve aynı yardımlara erişime katkıda bulunup aynı zamanda çocukların sosyal korumasını iyileştirmesine rağmen çoğu zaman mevcut değildir.

44. Evrensel çocuk yardımlarının uygulanması en adil ve en kapsayıcı yaklaşımdır ve hedefli yardımlarla ilgili zorlukları ortadan kaldırır. Doğru, kapsamlı maddi durum testi ve hedefleme yapmak zordur.⁵³ Hedefleme en geride kalmış olanlara erişmede daha az etkili olup daha karmaşık bir sistem gerektirmektedir ki bunu uygulamak pahalı olabilir ve hatalara yol açabilir. Bunun sonucunda bazı çocuklar, özellikle en geride olanlar, sıklıkla hedefli yardımların dışında kalmakta, bu da ciddi insan hakları koruması boşluklarına yol açmaktadır.⁵⁴ Örneğin Nepal'deki hedefleme yöntemleri, yoksulluk içindeki hak sahibi çocukların üçte ikisinden fazlasını sosyal korumanın dışında bırakmıştır, evrensellik ise onlara daha etkili şekilde ulaşip yoksulluğu azaltabilirdi.⁵⁵

45. Hanelerin aldığı diğer yardımların, çocukların ve ebeveynlerinin/bakıcılarının sosyal korunması ve hane gelir güvenliği bağlamında dikkate alınması da aynı derecede önemlidir. Örneğin, dünya genelinde işgücüne katılan 1,7 milyar kişi yasal olarak hastalık nakdi yardımı alma hakkına sahip değildir ve 179 milyon işsiz işsizlik nakdi yardımına erişememektedir.⁵⁶

46. Sosyal koruma planları da dâhil çocuklar için sosyal koruma yardımları sınırlı olmasına rağmen mevcut olanlar sıklıkla çocuklar ya da ebeveynleri/bakıcıları tarafından alınmamaktadır. Çocukların yetiştirilmesinde birincil sorumluluk ebeveynlere/bakıcılara aittir ve yardımları almakla ilgili engeller bulunduğu ki bunlar çocuk haklarını da etkilemektedir, Devletin bu engelleri ortadan kaldırma

46 Bkz. Save the Children International tarafından sunulan katkı.

47 [A/HRC/50/38](#), para. 32.

48 UNICEF, "030'a Kadar Her Çocuk için Nüfus Kaydı: Yol alıyor muyuz?", s. 16–18.

49 [A/HRC/50/38](#), para. 36.

50 Bkz. ILO ve UNICEF, *Çocuklar İçin Evrensel Sosyal Korumaya Doğru: SKA (Sürdürülebilir Kalkınma Amacı) 1.3'i Gerçekleştirmek* (2019) ve *Milyarı Aşkın Gerekeç*.

51 Bkz. ILO ve UNICEF, *Milyarı Aşkın Gerekeç*, s. 17.

52 Bkz. <https://odi.org/en/publications/cash-transfers-what-does-the-evidence-say-a-rigorous-review-of-impacts-and-the-role-of-design-and-implementation-features/>.

53 Bkz. <https://www.unicef.org/media/72916/file/UCB-ODI-UNICEF-Report-2020.pdf>.

54 [A/HRC/51/9](#), para. 23.

55 Bkz. UNICEF politika özeti, "Neden evrensel çocuk yardımı Nepal için mantıklı?" (Kasım 2016); ve [A/HRC/50/38/Add.2](#), para. 77.

56 Bkz. ILO tarafından sunulan katkı.

yükümlülüğü vardır. Yaygın olarak belgelendiği üzere, çocukların sosyal korumadan yararlanmasını engelleyen çeşitli faktörler bulunmaktadır.⁵⁷ Bunlar arasında, çocukların davranışları ve okula devamları da dahil olmak üzere koşulluluklar; karmaşık uygunluk kriterleri, prosedürler ve belge gereklilikleri de dahil olmak üzere idari yetersizlikler ve engeller; özellikle coğrafi farklılıklar ve ofis konumları olmak üzere fiziksel erişilebilirlik; dijital okuryazarlık, bağlantı ve engelli kişiler için dijital hizmetlerin erişilebilirliği dahil olmak üzere dijital kaygılar; özellikle idari maliyetler ve merkezlere seyahat gibi mali engeller; personel eksikliği ve gecikmeler; göçmenlere yönelik yaptırım korkusu ve sosyal izolasyon yer almaktadır.⁵⁸

47. Bir yandan, entegre sistem eksikliği ve sosyal korumadan sorumlu devlet daireleri, kamu yetkilileri ve hizmet sunucuları arasında tasarım, uygulama ve izleme konularında zayıf koordinasyon da sosyal koruma yükümlülüklerinin etkin bir şekilde uygulanmasını etkilemektedir. Bu da, belirsiz veya mükerrer sorumluluklara, tutarsız politikalar ve mesajlar ile yararlanıcılar için kafa karışıklığına neden olup uygulamayı zayıflatmaktadır. Diğer yandan katı ve parçalara bölünmemiş sistemler nesiller arası eşitliği, çocukların gelişimini ve sağlık, eğitim ve istihdam sonuçlarını olumsuz etkilemektedir. Ek olarak, damgalanma ve ayrımcılık güvensizlik, korku ve yardım almamaya sebep olabilir. Damgalanma; marjinalleşme, özellikle ücretsiz okul yemekleri gibi nakdi ve aynı yardımların kamusal tahsisine ilişkin olmak üzere mahremiyet eksikliği, kurumlarla aşağılayıcı etkileşimler ve koşulluluklarla bağlantılıdır.⁵⁹

48. Pek çok Devlet çocukların kapsayıcı sosyal korumasına ilişkin yüksek kaliteli, ayrıştırılmış verilerden ve kapsamlı izleme ve değerlendirme sistemlerinden yoksundur. Bu, kapsama, verimlilik ve etkililik ile ilgili boşlukların tespit edilmesini engellemekte ve sosyal koruma sistemlerini daha az dinamik kılmakta ya da bu sistemlerin gelişen ihtiyaçlara hızla yanıt verme ve deliller ışığında uyum sağlama kapasitelerini düşürmektedir. İzleme ve değerlendirme sistemleri kapsamlı olmadığında en fazla ötekileştirilen çocuklar genellikle görünmez olur.

49. Sosyal koruma sistemleri, mevcut haklar, uygunluk kriterleri ve başvuru yolları hakkında açık, erişilebilir ve çocuk dostu bilgilerin bulunmaması sosyal korumadan yararlanılmasını, korumanın kapsamını ve etkinliğini etkilemektedir. Bununla yakından ilişkili olarak, sosyal koruma yasaları, politikaları ve programları ile ilgili olarak çocukların yükümlülükler doğrultusunda sürece dâhil edilmemesi de söz konusudur. Küresel çapta, kendilerini ilgilendiren kararlarda çocukların deneyim ve görüşlerinin dikkate alınması hususunda kat edilmesi gereken çok yol vardır. Çocuklar ve ebeveynler/bakıcılar, yardımların haksız yere reddedilmesi durumunda hesap verilebilirlik mekanizmalarına genellikle erişememektedir. Belirsiz veya uzun süren temyiz ya da şikâyet süreçlerinin, özellikle aradaki zamanda sosyal koruma eksikliğine yol açtıklarında, faydalanıcıların yaşamları ve hakları üzerinde son derece gerçek etkileri olmaktadır.

B. Çocuklar için daha geniş kapsamlı sosyal koruma önlemlerinin eksikliği

50. Devletlerin çocuklara yönelik erişilebilir ve kaliteli halk sağlığı hizmetleri, kapsayıcı eğitim, bakım ve destek sistemleri, koruma ve sosyal hizmetler sunması hayati öneme sahiptir ancak durum her zaman böyle değildir. Kapsayıcı sosyal korumanın merkezinde yer alan bu tür daha geniş temel hizmetlerin yokluğu, çocuk haklarını doğrudan veya dolaylı olarak etkilemektedir. Pandemi, kamu hizmetlerine yapılan yatırımın sınırlı olduğu, önemli kapsam ve yeterlilik eksiklikleri olduğu gerçeğine dikkat çekmiştir. Pek çok ülke sağlık ve sosyal koruma sistemlerini güçlendirmiş olmasına rağmen bu tür kısa vadeli acil durum önlemleri bu sistemlerin doğasında var olan kırılabilirlikleri ele almakta başarısız olmuştur.

51. Yetersiz sosyal koruma pek çok bağlamda çocukların sağlık hizmetlerine etkili erişimini baltalamaktadır. Temel, önleyici ve iyileştirici sağlık hizmetleri ile cinsel ve üreme sağlığı hizmetlerine erişimde eşitsizlikle karşı karşıya kalmaktadırlar. Doğum öncesi ve sonrası bakım ve emzirme desteği de dâhil, anne sağlık hizmetleri evrensel olarak mevcut değildir. Gelir düzeyi, engellilik, istihdam ya da göçmenlik durumu, milliyet, etnik köken, din ve sosyoekonomik etkenler çocukların eşit erişimini etkilemektedir. Örneğin 2.7 milyar kişi sağlık sigortası kapsamında değildir.⁶⁰

52. Dünya çapında milyonlarca çocuğun kaliteli, kapsayıcı ve ücretsiz eğitime erişimi olmayıp tahmini 244 milyon çocuk okula gitmemektedir.⁶¹ Ekonomik ve sosyal engeller arasında okul ücretleri,

57 Bkz. A/HRC/50/38 ve <https://www.ohchr.org/en/social-security>.

58 Bkz. A/HRC/50/38 ve ILO ve BM Kadın Birimi *Sosyal Koruma İçin Mali Alan. Finanslama Seçeneklerini Değerlendirmek İçin El Kitabı* (2019).

59 Bkz. A/HRC/50/38.

60 Bkz. ILO tarafından sunulan katkı.

61 Bkz. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000382577>.

üniformalar, malzemeler, dijital teknoloji ve eğitime ulaşım için paranın olmaması, çocuklar üzerindeki çalışmaya yönelik baskılar, bakım sorumlulukları, okullara uzaklık ve belge gereksinimleri yer almaktadır. Bunlara ek olarak engelli çocuklar bireyselleştirilmiş destek, yardımcı teknoloji, öğrenimi destekleyecek eğitilmiş personel ile erişilebilir okul ulaşımı ve altyapısından da mahrumdur.

53. Sosyal koruma çocuklar için yeterli yaşam standartları adına vazgeçilmez olmasına rağmen çocuklar dünya çapında yeterli ve besleyici gıda, yeterli konut, giyim ve temiz su ile sanitsiyondan mahrum kalmaya devam etmektedir.⁶² Bunun nedeni, tamamlayıcı Devlet müdahalelerinin sınırlı olması veya hiç olmaması ile finansman, personel ve teknoloji açısından parçalı ve yetersiz kaynak sağlanan hizmetlerdir. Pek çok bağlamda gıda, enerji, su, sanitsiyon ve çevre krizleri arasındaki bağlantı hane masraflarını arttırmıştır.⁶³

54. Gıda güvensizliği ve açlık istatistikleri 2015 ile 2021 arasında 179 milyon artarak tahmini 768 milyon kişiye ulaşmıştır. Çocuklar yetersiz beslenme ve büyüme geriliğine maruz kalmaya devam etmektedir.⁶⁴ Dahası, sınırlı sosyal koruma hanelerin kira, mortgage ödemeleri ve konutla ilgili diğer harcamaları karşılama kapasitesini kısıtlayarak konut yetersizliğine yol açmaktadır.⁶⁵

C. Ebeveynler/bakıcılar için destek eksikliği

55. Çocukların sosyal koruması tabiatı gereği ebeveynlerin/bakıcıların sosyal korumasıyla bağlantılıdır. Ebeveynlerin/bakıcıların yeterli gelire, insana yakışır işe, iş güvencesine veya çocuklarını yetiştirmek için gereken bilgi, beceri ve kaynaklara sahip olmadığı durumlarda çocuklar haklarından tam olarak yararlanamaz. Var olmayan ya da yetersiz doğum ve ebeveynlik izni hükümleri, ebeveynlerin/bakıcıların gelir kaybı yaşamadan çocuklarıyla zaman geçirme ve onlara destek olma olanaklarını önemli ölçüde sınırlamaktadır. 2022'de, 119 ülkenin üçte birinden fazlası ILO standartlarına uygun doğum izinleri sağlamamıştır.⁶⁶ Tahminen yetmiş bir milyon yeni doğan annesi, doğum parası yardımıyla yararlanamamaktadır.⁶⁷

56. Çocuklar ve ebeveynler/bakıcılar bakım hakkı kapsamında tanınan kaynaklara, bilgi ve becerilere genellikle erişememektedir. Ebeveyn bakımı, ebeveynleri/bakıcıları çocukların gelişimi, sağlığı, beslenmesi ve refahına ilişkin olumlu ebeveynlik yaklaşımları, becerileri ve kaynakları ile donatmaya yönelik ebeveyn eğitimi ve desteğinin eksikliğinden etkilenir. Bu daha geniş sosyal koruma yetmezliği ve kapsamlı bakım ve destek sistemlerinin yokluğu özellikle engelli çocuklar olmak üzere çocukların gelişimini ve haklarını olumsuz etkilemektedir.⁶⁸

57. Uygun fiyatlı ve kaliteli çocuk bakımı da dâhil olmak üzere erişilebilir çocuk bakım hizmetlerinin yetersizliği, çocuk haklarını önemli ölçüde engellemekle birlikte, bu tür hizmetlere yapılan yatırımlar hem çocuklara hem de bakıcılara fayda sağlamaktadır. Engeller sosyoekonomik statü, sınırlı sayıda hizmet ve coğrafi konumu içermektedir ve ülkeler arası ve içinde farklılık göstermektedir. Erken çocukluk merkezlerinin ve okulların periyodik olarak kapatılmasına rağmen, çocuk bakımı büyük ölçüde pandemi müdahalelerinde yer almamıştır. Sadece 12, çoğunlukla gelir düzeyi yüksek ülkeler, ek çocuk bakımı ödeneği sağlamıştır.⁶⁹

V. Kapsayıcı sosyal korumaya çocuk hakları temelli yaklaşım

58. Çocuklar için kapsayıcı sosyal koruma onların hakları ve Devlet yükümlülüklerini sosyal koruma ile ilgili yasal ve politika çerçevelerinin merkezine yerleştirir. İnsan haklarını temel alan bu yaklaşım, çocukların farklı fiziksel, bilişsel, sosyal ve duygusal gelişim düzeylerine göre belirli hassasiyetleri ve ihtiyaçları olduğunu kabul eder. Sosyal koruma sistemleri, ilgili ülkenin spesifik sosyal, ekonomik, kültürel ve politik bağlarına göre uyarlanırken, kapsayıcı sosyal korumaya yönelik çocuk hakları temelli yaklaşımın temel unsurları tüm Devletler için geçerlidir.

62 [A/78/80-E/2023/64](#), para. 30, 34 ve 39.

63 A.g.e., para. 77.

64 [A/78/80-E/2023/64](#), para. 30.

65 Bkz. <https://socialprotection-humanrights.org/key-issues/relationship-with-other-human-rights/housing/> ve <https://unhabitat.org/sites/default/files/2022/08/children-cities-and-housing-rights-and-priorities.pdf>

66 [A/78/80-E/2023/64](#), para. 33.

67 Bkz. ILO tarafından sunulan katkı.

68 [A/78/80-E/2023/64](#), para. 63.

69 Bkz. ILO tarafından sunulan katkı.

A. Kapsayıcılığın sağlanması

59. Evrensel ve kapsamlı yardımlar çocuk hakları yükümlülükleriyle uyumlu ve bunlar için elzem olup çocuklara haklarından faydalanmaları için tam sosyal koruma sunar. Sosyoekonomik geçmişlerinden bağımsız olarak tüm çocukların hayata adil ve eşit bir başlangıca sahip olmaları için gerekli destekleri olmasını sağlar. Birden çok küresel kriz ve artan enflasyon göz önüne alınınca evrensel, kapsamlı ve ayrımcılık yapmayan sosyal koruma sistemleri en adil ve kapsayıcı yaklaşımdır.⁷⁰ Doğumdan itibaren sosyal koruma aracılığıyla tüm ailelere doğrudan temel gelir güvenliğinin sağlanması eşitsizlikleri, kırılabilirlikleri, yoksulluğu ve çocuk haklarını etkileyen doğrudan ve dolaylı engelleri azaltır.

60. İdeal durumda, evrensel çocuk yardımları koşullara veya işsizlik şartlarına tabi olmamalıdır ve mümkün olduğu takdirde mali durum veya gelir testi yapılmaması tercih edilir. Kapsamlı olmalı, yeterliliği düzenli olarak izlenmesi gereken ve gerektiğinde enflasyona paralel olarak artırılabilir şekilde ayarlanabilen yeterli bir tutarda sabitlenmeli ve istikrarı sağlamak için zamanında ödemelidir. Evrensel korumaya ulaşmak için özellikle sosyal güvenliğe katkıda bulunma kabiliyetlerinin sınırlı olması nedeniyle çocuklar için primsiz programlar gereklidir.⁷¹

61. Ayrımcılık yapmama ilkesi kapsayıcı sosyal koruma sistemlerinin oluşturulması ve uygulanmasını yönlendirmelidir: tüm çocuklar sosyal korumaya eşit erişime sahip olmalıdır.⁷² Kapsayıcı, uyarlanabilir ve çocukların özel ihtiyaçlarına göre geliştirilmiş hizmetler ve yardımlar, geride kalanların erişimini artırır. Kapsayıcı ve adil bir şekilde tasarlandığında sosyal koruma, cinsiyetler arası eşitsizliği ve cinsiyetçi politikaları azaltır, en ötekileştirilmiş kişilere karşı ayrımcılığı sınırlandırır, birden fazla grup için sosyal koruma ve diğer hakların önündeki engelleri kaldırır ve bu grupların topluma daha tam katılımlarına katkıda bulunur.⁷³ Sosyal transfer, doğum yardımları, bakım politikaları, ebeveyn izni ve yeni doğan bakımı gibi hususlarda sosyal korumada cinsiyete duyarlılığın kesişimsel bir unsur olarak uygulanması esastır.

62. En geride kalanlara özel ilgi gösterilmesi kritik önem taşımaktadır ve bu kişilere ulaşmak için evrensel yardımların ötesinde müdahaleler gerekmektedir. Bunlar, ek yardımlar, sistemleri yasal olarak dışlanan nüfusları ve doğum kayıtlarını kapsayacak şekilde genişletmeyi içerebilir. Örneğin, 2019'da Guyana, Bolivarçı Venezuela Cumhuriyeti'nden gelen göçmen çocukları ve ailelerini aile nakit yardımlarına başvurabilecek hale getirmek için sosyal koruma sistemini genişletmiştir.⁷⁴

63. Engelli çocuklara yönelik kapsayıcı sosyal koruma, çocuk yardımları, sosyal yardım, esnek izin ve çalışma gibi engelliliğe özel programlar da dâhil olmak üzere tüm uygun ana akım sosyal koruma programlarına eşit erişim anlamına gelmektedir. Bu aynı zamanda kişisel yardım hizmetleri, işaret dili tercümesi, yardımcı teknoloji, ulaşım yardımları ve yeterli barınma gibi engellilik kaynaklı ek maliyetlere ilişkin evrensel çocuk ve engellilik yardımlarını da içermektedir. Bazı ülkelerde evrensel engellilik yardımları vardır.⁷⁵

64. Faydalanıcıların, çocuk dostu sistemler ve bunlara fiziksel olarak bizzat ve dijital olarak erişmek için araçlar da dâhil olmak üzere sosyal koruma hizmetlerine, yardımlarına ve bilgilerine ihtiyaçları vardır. Pandemi sırasında erişimi genişletme girişimlerine örnek olarak Avusturya, Mısır ve Guatemala'nın çocuk yardımlarına ilişkin engelleri kaldırmak ve yardımlardan yararlanmak için davranışsal koşulları kaldırması yer almaktadır.⁷⁶

65. Çocuklara ilişkin, insan hakları hukukunca yasaklanmış tüm ayrımcılık temellerini kapsayan, güncel, yüksek kaliteli, şeffaf ve ayrıştırılmış veriler kapsayıcı sosyal korumanın ayrılmaz bir parçasıdır. Sosyal koruma sistemlerini analiz etmek, eksiklikleri tespit etmek ve delile dayalı yasama ve politika oluşturma süreçlerini şekillendirmek için kapsamlı ve şeffaf izleme ve değerlendirme mekanizmaları oluşturmak, sosyal koruma sistemlerinin gerçek anlamda kapsayıcı olmasını sağlayabilir. Bu, yasama, politika ve program tasarımında çocuk hakları etki değerlendirmelerini ve analizlerini içerebilir.⁷⁷

70 Bkz. UNICEF ve ODI, *Evrensel Çocuk Yardımları. Politika Sorunları ve Seçenekleri* (Haziran 2020).

71 Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, 19 sayılı genel yorum (2008), para. 23, ve [A/HRC/49/28](#), para. 16–31.

72 Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, m. 2 ve 36.

73 ILO ve UNICEF, *Milyarı Aşkın Gerekçe*, s. 73 ve 74.

74 Bkz. ILO tarafından sunulan katkı.

75 Bkz. ILO, *Dünya Sosyal Koruma Raporu 2020–2022*.

76 ILO ve UNICEF, *Milyarı Aşkın Gerekçe*, s. 24.

77 Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, m. 4. Ayrıca bkz. <https://enoc.eu/wp-content/uploads/2020/11/ENOC-2020-Position-Statement-on-CRIA-FV-1.pdf>.

B. Sosyal koruma sistemlerinin finansmanı

66. İnsan haklarına dayanan güçlü, sürdürülebilir ve eşitlikçi finansman, etkili sosyal koruma programlarının kilit taşıdır ve insan haklarından evrensel olarak faydalanılmasını gözle görülür oranda arttırmaktadır. İnsan hakları yükümlülükleriyle uyumlu olarak, yeterli düzeyde bütçe tahsisi, sosyal koruma bütçelerinin koruma altına alınması, yolsuzlukla ve yasa dışı mali akışlarla mücadele, çocuklara yönelik etkili kapsayıcı sosyal korumanın ve çocukların sosyal güvenlik hakları ile diğer haklarının aşamalı olarak gerçekleştirilmesinin anahtarıdır.

67. Bütçelerin çocuk hakları yükümlülükleriyle uyumlu olmasını sağlamak için çocuk hakları temelli bütçe analizleri yapmak etkili, çocuk haklarına uygun, kapsayıcı sosyal koruma ve hiçbir çocuğun geride kalmamasını sağlamak için büyük önem taşımaktadır. Çocuk Hakları Komitesi kamu bütçesine çocuk hakları merceğinden odaklanarak çocuk haklarının nasıl geliştirilebileceği konusunda yetkili rehberlik sağlamaktadır.⁷⁸ UNICEF kamu finansmanı aracı ve çocuklar için kamu finansmanı çerçevesi çocuk hakları temelli bütçeleme konusunda yardımcı olabilecektir. Çocuk haklarına uygun kapsayıcı sosyal programlara yatırım yapmak hem gelişmekte olan hem gelişmiş ülkeler için uygun maliyetli, verimli ve ulaşılabilirdir. Tüm ülkeler bunu karşılayabilmeli ve kaynakların yönlendirilmesi de dâhil olmak üzere bu doğrultuda çaba sarf etmelidir. Örneğin Moğolistan ve Zambiya madencilik ve gaz vergilerini çocuk yardımlarını desteklemek için kullanmaktadır.⁷⁹

68. Daha önceki krizlerde kemer sıkma önlemlerinin kullanılması ekonomik hasara yol açmış, eşitsizlikleri artırmış ve insan hakları üzerindeki olumsuz etkileri ağırlaştırmıştır. Çocuklar, kemer sıkma önlemlerinden en çok etkilenenler arasındadır.⁸⁰ Çocuklara ve onların sosyal korunmasına yönelik yatırımların borç finansmanına dâhil edilmesi, insan hakları yükümlülüklerine dayanan, çocuk hakları ile uyumlu bir sosyal koruma sisteminin uygulanmasında kritik öneme sahiptir.

69. Hükümetlerin sosyal koruma için mali olanakları arttırabileceklerine yönelik yeterli delil mevcuttur.⁸¹ Yüksek gelirli ülkelerde evrensel çocuk yardımları uzun vadede çocuk yoksulluğu ile mücadele için uygun maliyetli olmuştur. 14 orta gelirli ülkeyi kapsayan bir simülasyon, gayri safi yurt içi hasılanın yüzde 1'inin evrensel çocuk yardımlarına harcanmasının genel yoksulluğu yüzde 20 azaltacağını ve çocuk yoksulluğunun azaltılmasının buna eşit, hatta daha fazla olacağını göstermektedir.⁸² Sosyal koruma için mali olanak sağlama üzerine rehberlik mevcuttur.⁸³ Seçenekler arasında kamu harcamalarının yeniden tahsis edilmesi, yeni kaynakların oluşturulması ve daha yüksek sosyal güvenlik katkıları yer almaktadır. Devletler vergiden kaçınma, yolsuzluk ve yasadışı finansal akışı ele almalıdır. Ülkeler daha iyi ilerlemeye ve insan haklarına öncelik vermeye çalıştıkça, artan oranlı vergilendirme yoluyla vergi gelirlerinin artırılması, kısa ve uzun vadede çok önemli olabilir.

C. Çocuklar için daha geniş kapsamlı sosyal koruma önlemlerinin hayata geçirilmesi

70. Çocuk hakları ile uyumlu kapsayıcı sosyal koruma, çocukların uzun vadeli gelişimini iyileştirir. Çocukların ücretsiz, kaliteli ve kapsayıcı eğitime, yüksek kaliteli sağlık hizmetleri ve sosyal hizmetlere eşit şartlarda erişmelerini sağlayan ve hayat döngülerindeki riskleri ele alan geniş bir sosyal koruma politikası elzemdir. Aynı zamanda yeterli bir yaşam standardına sahip olma haklarını da hayata geçirir. Çocuk haklarına uyumlu sosyal koruma örnekleri yeterli, besleyici okul beslenme programları,⁸⁴ uygun fiyatlı konut politikaları ve iyi planlama, suya ve sanitasyona erişimin sağlanması ile ücretsiz okul üniformaları, malzemeleri ve okul sonrası bakımı yer almaktadır.⁸⁵

71. Erken çocukluk eğitimi, düzenli sağlık kontrolleri ve aşıya erişim de dahil olmak üzere erken çocuklukta güçlü bir temel oluşturmak çocuk haklarına uyumlu, kapsayıcı sosyal korumanın temel öğelerinden biridir. Örneğin, Mozambik'te 0-2 yaş arası çocukları hedef alan çocuk yardımı, beslenme bilgileri ve vaka yönetimi hizmetleriyle birlikte nakit transferlerinin yoksulluğu azaltabileceğini ve

78 Bkz. Çocuk Hakları Komitesi, 18 sayılı genel yorum (2016).

79 Bkz. <https://phmovement.org/wp-content/uploads/2023/03/GHW6-chapter-C1.pdf>.

80 Bkz. https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/Development/RightsCrisis/E-2013-82_en.pdf.

81 Bkz. ILO ve BM Kadın Birimi, *Sosyal Koruma İçin Mali Alan*.

82 ILO ve UNICEF, *Milyarı Aşkın Gerekçe*, s. 56 ve 57.

83 Bkz. https://www.ilo.org/secsoc/information-resources/publications-and-tools/books-and-reports/WCMS_727261/lang--en/index.htm.

84 Bkz. <https://docs.wfp.org/api/documents/WFP-0000147507/download/?ga=2.88893403.1582100888.1689280290-1606793045.1689280290>.

85 Bkz. ILO ve UNICEF, *Milyarı Aşkın Gerekçe*.

çocukların refahını artırabileceğini göstermektedir.⁸⁶ Çocuklar için erken yatırım ayrıca evrensel, kamu tarafından finanse edilen çocuk tröst hesaplarını da içerebilir.

D. Ebeveyn desteği

72. Daha güçlü ebeveyn desteği sistemleri ve kapasite geliştirme çocuk hakları ile uyumlu kapsayıcı sosyal koruma için vazgeçilmezdir. Buna gelir desteği, sağlık koruması, hastalık, engellilik, iş kazası koruması ve işsizlik yardımlarının yanı sıra ebeveynler/bakıcılar için emekli maaşları da dâhildir.⁸⁷ İnsana yakışır işe erişim, istihdamı koruma ve istihdam oluşturma da aynı derecede önemlidir.

73. Doğum izni de dâhil aile ve doğum yardımları gereklidir ve yeni annelerin kendileri veya çocukları hazır olmadan işe yeniden başlamak zorunda kalmasını önler. Doğum öncesi bakım da dâhil olmak üzere hamile kadınlar ve yeni anneler için destek çok önemlidir. Diğer ebeveyn desteği girişimleri, uygun olduğu durumlarda gelir desteği yardımları da dâhil ebeveynlik eğitimi ile kapsamlı çocuk bakımı politikaları, erişilebilir, uygun maliyetli ve yüksek kaliteli çocuk bakımının oluşturulmasını içerir. Bunlar ebeveynlerin çalışması ya da okumasına imkân sunarken çocukların gelişimi ve haklarının desteklenmesinin ayrılmaz bir parçasıdır.

E. Anlamli katılım ve hesap verilebilirliğin kolaylaştırılması

74. Sosyal koruma mevzuatı, politikaları ve programları tasarlanırken, uygulanırken, izlenirken ve değerlendirilirken çocuklarla anlamli bir şekilde istişare edilmesi ve çocukların katılımı büyük önem teşkil etmektedir. Bu, onların yaşadıkları deneyimlerin, ihtiyaçların ve çözümlerin doğru bir şekilde yansıtılabilmesini ve sosyal koruma sistemlerinin tasarım ve uygulamasının tüm çocuklara ulaşmasını sağlar.

75. Mevcut sosyal koruma desteği, uygunluk kriterleri ve nasıl başvurulacağı hakkında açık, erişilebilir ve hedefe yönelik bilgilerin dağıtılması ve farkındalık yaratılması kilit önem taşımaktadır. Radyo, televizyon, broşür, cep telefonu mesajları ve internet gibi çeşitli bilgilendirme yöntemleri göz önünde bulundurulmalıdır. İletişim ve bilgilendirme yaşa uygun, erişilebilir ve tüm çocuklara ve ailelerine, özellikle de en geride kalanlara göre uyarlanmış olmalıdır. Buna ek olarak etkili, yaşa uygun, erişilebilir ve kullanılabilir şikâyet, itiraz ve telafi mekanizmaları⁸⁸ kapsayıcı sosyal koruma sistemleri için çok önemlidir.

F. Yekpare devlet yaklaşımı

76. Çocuk hakları ile uyumlu sosyal korumanın kapsayıcı, etkili ve sürdürülebilir olması için çok disiplinli entegre bir sistem yaklaşımı şarttır.⁸⁹ Sosyal korumanın tasarımı ve uygulamasına çocuk koruma, eğitim, finans, sağlık hizmetleri, çalışma ve sosyal yardım da dâhil olmak üzere farklı sektörlerden aktörlerin dahil edilmesi son derece önemlidir. Bu, yasal ve politik çerçevelerin eş güdümlenmesine ve mesaj ve programların insan hakları yükümlülükleriyle uyumlu, tutarlı ve bunları temel almasına olanak sunar. Entegre sosyal koruma sistemleri için etkili yönetim, çok sektörlü işbirliği, açık ve şeffaf veri ve bilgi paylaşımı gerekmektedir. Böyle bir yaklaşım faydalanıcılar için erişimi kolaylaştırır ve insan hakları yükümlülüklerinin entegre bir biçimde uygulanmasını sağlar. Örneğin, Çocukların Refahı Yararına Hizmetlerin Entegrasyonu Yasası ve çocukların refahına ilişkin gösterge tablosunda İzlanda, çocuk haklarına yönelik entegre bir sistem yaklaşımını benimsemiştir.⁹⁰

G. Bakım reformu ve sosyal korumanın entegrasyonu

77. Bakım reformu ve sosyal koruma karşılıklı birbirini güçlendirir, çocuk haklarını korur ve hak temelli, kapsayıcı destek ve bakım sistemlerine dönüşümü gerektirir. Bu tür sistemlere yatırımda

86 Bkz. UNICEF tarafından sunulan katkı.

87 Bkz. ILO tarafından sunulan katkı.

88 İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, m. 8.

89 [A/HRC/49/28](#), para. 70.

90 Bkz. <https://www.coe.int/en/web/children/-/integrated-support-services-to-boost-wellbeing-of-children-will-pay-off-in-the-future-says-icelandic-minister>.

bulunmanın uzun vadeli ekonomik ve sosyal değeri açıktır.⁹¹ Kapsayıcı bakım ve destek sistemlerinin güçlendirilmesi toplumu güçlendirir; bakım ekonomisine yatırımda bulunmak dünya çapında 280 milyon kişiye iş imkanı sağlayabilir.⁹² Sosyal korumaya çocuk hakları temelli bir yaklaşım, çocuğun devlet korumasına alınmasının önüne geçmek ve çocukları, aileleri ve toplumları desteklemek için elzemdir. Kapsayıcı sosyal koruma geleneksel bakım modellerinden çocuklar ve ebeveynleri/bakıcılarının haklarını gerçekleştiren insan hakları temelli bakım ve destek sistemlerine geçişi destekler. Yaşa duyarlı, çocuk haklarına dayalı, cinsiyete duyarlı ve engelliliği kapsayan yekpare sosyal koruma sistemlerini içeren destek ve bakım sistemleri, tüm çocukların insan haklarını destekleyip onların topluma tam katılımlarını güçlendirir ve mümkün kılar. Çocuğun devlet korumasından alınması ve toplum temelli bakım iyi bir şekilde kaynaklandırılmalı ve güçlendirilmeli ve engelliliğe özgü desteğe anlamlı erişim sağlanmalıdır.

H. Sosyal koruma ve çocuk korumanın entegre edilmesi

78. Sosyal koruma ve çocuk koruma sistemleri birbirine bağlı olup çocuk haklarıyla ilgili çıktılarını karşılıklı olarak pekiştirir fakat farklı çerçevelere ve hedeflere sahiptir. Çocuk koruma; çocuk istismarını, ihmalini ve sömürsünü önleyip bunlara müdahale ederek çocukların haklarını, refahını ve uzun vadeli gelişimini desteklemeye ve korumaya odaklanır. Sosyal koruma ve çocuk koruma sistemleri, çocukların/ailelerin desteklenmesi ve çocukların sağlık, eğitim ve sosyal durumlarının izlenmesi de dâhil olmak üzere birçok alanda kesişmektedir. Çocuk koruma ilkelerinin sosyal koruma planlaması, programlaması ve tedbirlerine entegre edilmesi, sosyal korumanın kapsamını genişletebilir ve sosyal koruma sistemlerinin çocukları bedensel ve psikolojik şiddetten, sömürüden ve istismardan koruma kapasitesini güçlendirebilir.

79. Bu anlamda, zihniyet değişiminin zamanı çoktan gelmiştir: Devletlerin çocukların uzun vadeli gelişimlerinin değerini anlaması, kapsayıcı sosyal korumaya tam yatırımda bulunmak için mevcut kaynakları azami seviyeye çıkarması ve uluslararası işbirliğini geliştirmesi hayati öneme sahiptir. Uluslararası toplum sosyal korumanın kapsamı, etkinliği ve yeterliliği konusundaki bariz eksikliklerin, yetersiz sosyal korumanın yıkıcı etkisinin ve insan hakları temelli bir çözümün ulaşılabilir olduğunun çoktandır farkındadır. Devletler, kapsayıcı sosyal korumaya öncelik verme ve ekonomik karar alma süreçlerini insan hakları ilkelerine bağlama konusunda cesur ve zaten yasal olarak zorunlu olan bir taahhütte bulunarak, çocuk haklarına uygun kapsayıcı sosyal korumayı gerçekleştirebilecektir.

VI. Umut verici uygulamalar

80. Hükümetler, Birleşmiş Milletler kuruluşları, ulusal insan hakları kurumları ve sivil toplum örgütleri çocukların kapsayıcı sosyal korumasını gerçekleştirmek için bazıları aşağıda detaylandırılmış olan umut verici uygulamalar yürütmektedir.

A. Üye Devletler

81. Avustralya ve Meksika da dâhil birden çok devlet erken çocukluk dönemi bakımını ve eğitimine önem vermektedir.

82. Arjantin'de alternatif bakımdaki çocuklar için evrensel çocuk ödeneği mevcuttur.

83. Avusturya yardımları arasında aile ödeneği, çocuk bakım ödeneği ve aile zorluk tazminatı, acil durumlarda aileler veya hamile kadınlar için geçici mali destek yer almaktadır.

84. Azerbaycan'ın çocuk stratejisinin uygulanması için eylem planı çocuklar, özellikle kırılgan durumlarda bulunanlar için sosyal koruma tedbirlerinin uygulanmasını içermektedir.

85. Brunei Darüsselam ve Singapur, çocuklarla ilgili olanlar da dâhil olmak üzere sosyal hizmet, sosyal çalışma ve sosyal koruma alanlarında işbirliği programları uygulayacaktır.

86. Danimarka'da engelli çocuklar, engellilikle ilgili ek masraflar ve ebeveynlerin/bakıcıların gelir kaybı için tazminat almaktadır.

87. El Salvador, 0-2 yaş arası çocukları olan aileler için erken çocukluk kuponları; yoksul ve kırılgan hanelerden gelen ortaöğretim öğrencileri için eğitim kuponları ve okul beslenme planlarını uygulamaya koymuştur.

91 [A/HRC/52/52](#).

92 [A/78/80-E/2023/64](#), para. 64.

88. Almanya’da tedbirler ebeveynlerin çalışmasını destekleme, nakdi yardımlar, vergiden muaf ödenekler ve vergi indirimi yoluyla maddi güvenlik, eğitim ve bakım fırsatları sağlamayı içermektedir.
89. Litvanya’da ailenin gelirine bakılmaksızın, doğumundan itibaren 18 yaşına kadar ve eğitim görüyorsa 23 yaşına kadar her çocuğa aylık 80.5 Euro çocuk yardımı sağlanmaktadır. Bir ya da iki çocuk yetiştiren düşük gelirli aileler, üç ya da daha fazla çocuk yetiştiren aileler ve engelli çocuklar aylık 48.38 Euro’luk ek çocuk yardımı almaktadır.
90. Lüksemburg ücretsiz kaliteli eğitim, okul dönemi süresinde ücretsiz evrensel okul yemekleri ve asgari sosyal ücretin iki katından az kazanan aileler için tatillerde ücretsiz okul yemekleri sağlamaktadır.
91. Malavi, yetersiz beslenmeyi önlemek ve ebeveynleri işsiz olanlar da dâhil olmak üzere salgının kırılgan haneler üzerindeki etkisini azaltmak için bir COVID-19 kentsel nakit transferi sağlamıştır.
92. Nepal, tüm vatandaşların zorunlu ve evrensel bir sosyal güvenlik sistemine kaydedilmesi de dâhil olmak üzere sosyal güvenlik ve korumayı sürdürülebilir, evrensel ve erişilebilir hale getirmektedir.
93. Paraguay, 2021 yılında erken çocukluk dönemine odaklanmak da dahil olmak üzere nüfusu koruyan hizmetleri entegre eden “Go!” sosyal koruma sistemini başlatmıştır.
94. Slovakya ücretsiz, kaliteli sağlık hizmetleri ve eğitim ile yeterli barınma ve beslenme dâhil olmak üzere temel sosyal koruma eylemlerini içeren Avrupa Çocuk Garantisi’ ni uygulamak için bir ulusal eylem planı geliştirmiştir.
95. Trinidad ve Tobago, afetlerde kitapları ve üniformaları yok olmuş ilk ve ortaöğretime giden çocuklara yardımcı olmak için okul malzemeleri ödeneği sunmaktadır.
96. Zambiya, çocuklar da dâhil olmak üzere artan kırılganlık ve ısrarlı yüksek yoksulluk seviyelerine yanıt vermek için sosyal nakit transferinin koşulsuz uygulamasını başlatmıştır.

B. Birleşmiş Milletler kuruluşları

97. Fildişi Sahili’nde ILO, evrensel sağlık kapsamını kakao çiftçisi hanelere genişletmek için bir tedarik zinciri yaklaşımı uygulamakta ve kooperatif üyelerini Ulusal Sağlık Sigortası Fonu ile işbirliği içinde örgütlemektedir.
98. UNICEF, Lübnan’da nakit transferleri yoluyla çocukların çok boyutlu ihtiyaçlarını desteklemek için bir kavram kanıtı sunmaya çalışmaktadır.

C. Sivil toplum kuruluşları

99. Save the Children Nijerya’nın çocuk gelişimi destek programı, bodurluğu azaltmış ve beslenme çeşitliliğini, sağlık ve beslenme hizmetlerinin kullanımını ve gıda güvenliğini iyileştirmiştir.
100. Dominik Cumhuriyeti’nde World Vision, göçmen çocukların eğitimden dışlanmamasını sağlamak için yerel koruma kurullarıyla ortaklık kurmuştur.

VII. Sonuçlar

101. Evrensel sosyal koruma, tüm Devletler için uluslararası insan hakları hukuku kapsamındaki yükümlülüklerle uymak adına temel bir gereklilik olup ekonomik ve sosyal açıdan da anlamlıdır. Tüm çocukların yeterli besleyici gıdaya, uygun fiyatlı sağlık hizmetlerine ve ücretsiz kaliteli eğitime erişimi olan güvenli, sağlıklı ve mutlu ortamlarda yaşamasını sağlayabilecektir. Bunlar çocukların haklarından tamamen faydalanmaları ve uzun vadede sağlıkları, refahları ve gelişimleri için ön koşuldur. Fakat sosyal koruma dünya çapında pek çok çocuk için gerçeklikten uzak olmaya devam etmektedir. Evrensel sosyal korumanın sağlanamaması eşitsizliklerin derinleşmesine yol açmakta ve çevre, gıda ve enerji krizleri, çatışmalar ve felaketler karşısında daha sistematik hale gelebilmektedir.
102. Pandemi, eşitsizliğin, dışlanmanın ve ayrımcılığın sistemik ve yapısal nedenlerini açığa çıkarmış ve hem gelişmiş hem de gelişmekte olan birçok ülkenin, halkının ihtiyaçlarını karşılamak için insan hakları çerçeveleri oluşturması, bunları güçlendirmesi veya uygulaması gerektiğini göstermiştir. Eşitsizliklerin ve yoksulluğun ele alınmasında ve çocuk haklarına saygılı, kapsayıcı, sürdürülebilir ve dayanıklı toplumların inşasında evrensel sosyal korumanın sahip olduğu önemli rolün güçlü bir hatırlatıcısı olmuştur. Çocuk hakları ile uyumlu sosyal korumaya yatırımda bulunmak stratejik bir tercihtir. İnsan haklarını ve potansiyellerini gerçekleştirmelerini ve onurlu

bir şekilde yaşamalarını mümkün kılarak tüm çocuklara fayda sağlar ve güçlü ekonomiler ile sağlıklı toplumların merkezi bir bileşenidir.

103. Dünya servetin ve servete bağlı eşitsizliklerin artmaya devam ettiği kritik bir dönemden geçmektedir. Bu muazzam servetin bir kısmını 1 milyardan fazla çocuğa sosyal koruma sunmak için uygulamak tüm çocuklar ve herkesin ortak geleceği için büyük ve olumlu olanaklara kapı açacaktır. Gelecek Zirvesi öncesi de dâhil olmak üzere, son dönemde gerçekleştirilen olumlu sosyal koruma müdahalelerinden ders çıkarmak ve bu müdahaleleri geliştirmek için bir fırsat penceresi bulunmaktadır. Evrensel sosyal korumayı gerçekleştirmeye yönelik artan küresel ve kurumsal ivme göz önüne alındığında, çoğu Devletin geçici ve yetersiz kısa vadeli önlemlerden, hatta önlem eksikliğinden kapsayıcı, sürdürülebilir, iyi finanse edilen çocuk hakları ile uyumlu sistemlere geçmesinin zamanı gelmiştir. Pandemi bunun başarılabilir ve uzun vadeli yatırım ve kazanç için kaynakların önceliklendirilmesiyle ilgili olduğunu göstermiştir.

104. Tüm çocukların haklarına saygı duyan, bunları koruyan ve yerine getiren evrensel sosyal koruma mümkündür. Çerçeve, rehberlik ve kaynakların hepsi, sosyal korumayı çocuklar için evrensel ve kapsayıcı sosyal korumaya doğru genişletmek için vardır. Bu da bir politika değişikliği, uluslararası dayanışma, doğru tercihi yapmak için siyasi irade ve herkes için daha adil sonuçlar doğuracak cesur bütçe kararları gerektirmektedir. İnsan hakları yükümlülüklerine uymak için sosyal koruma elzemdir. Bunlar isteğe bağlı değildir ve insanlar ile gezegenin uzun vadedeki geleceği için önceliklendirilmelidir. Dünya, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin yetmiş beşinci yıldönümünü kutlarken ve güven, kapsayıcılık ve katılım üzerine inşa edilmiş bir geleceğe bakarken Devletler, çocukların tam potansiyellerine ulaşabilmeleri ve topluma tam olarak katılabilmeleri için çocuk haklarını hayata geçiren bir toplumsal sözleşmenin oluşturulmasında kritik bir role sahiptir.

VIII. Tavsiyeler

105. Dünya yeni bir sosyal sözleşmeyi hedeflerken ve herkes için adil ve sürdürülebilir bir gelecek inşa ederken, Yüksek Komiser Üye Devletleri bu raporda yer alan çocuk hakları temelli yaklaşım doğrultusunda aşağıdaki hususları yerine getirmeye davet etmektedir:

(a) Yaşam döngüsü yaklaşımının bir parçası olarak kapsayıcı sosyal korumaya yönelik çocuk haklarına dayalı kapsamlı bir yaklaşım oluşturmak için başta çocuk hakları yükümlülükleri olmak üzere insan haklarına dayanan gerekli yasal ve politika çerçeveleri yasalaştırılmalı ve uygulanmalıdır. Bu, evrensel ve kapsamlı çocuk/aile yardımları, evrensel sağlık hizmetleri, ücretsiz ve kaliteli eğitime erişim, uygun fiyatlı besleyici gıda, yeterli barınma, ebeveyn izni ile uygun fiyatlı, kaliteli çocuk bakımı da dahil olmak üzere ebeveynlere/bakıcılara mali ve maddi destek, son olarak da geleneksel bakımdan insan haklarına dayalı bakım ve desteğe dönüşümü içeren bir entegre bir sistem yaklaşımını gerektirmektedir;

(b) Hiçbir çocuğu geride bırakmayan, çocuk hakları ile uyumlu bir sosyal koruma sistemi de dâhil olmak üzere, sosyal güvenlik hakkının aşamalı olarak gerçekleştirilmesi için, uluslararası yardım ve işbirliği de dâhil olmak üzere, mevcut azami kaynakları kullanarak somut adımlar atılmalı;

(c) Tüm farklılıklarıyla çocukların sosyal korumaya sahip olmasını sağlamak için kesişimsel, cinsiyete duyarlı, engelliliği kapsayıcı ve kültürel açıdan hassas bir müdahale geliştirmek de dâhil olmak üzere, savunmasız durumdaki ve çoklu ayrımcılık biçimleriyle karşı karşıya olan çocuklar üzerindeki orantısız etkiyi azaltmaya özellikle odaklanılmalı;

(d) Çocukların kendilerini ilgilendiren sosyal koruma kararlarına anlamlı bir şekilde dâhil edilmesi, sosyal korumaya ilişkin bilgilerin çocuk dostu ve tüm çeşitlilikleriyle çocuklar için erişilebilir olması, kamu bütçelemesine çocuk hakları merceğinin uygulanması ve çocukların ve ailelerinin hak ihlalleri durumunda etkili çözüm yollarına erişimleri sağlanmalı;

(e) Entegre, çok paydaşlı sosyal koruma sistemlerinin çocuk haklarına uygun finansmanını sağlamak ve bunları etkili bir şekilde uygulamak için yeterli ve uygun beşeri ve mali kaynakları tahsis etmek amacıyla gerekli gelir akışlarını oluşturmak ve ekonomik, sosyal ve kültürel hakları kreditorlerden korumak için insan haklarından yararlanılmalıdır.

106. Yüksek Komiser, Birleşmiş Milletler insan hakları mekanizmalarını, görevleri kapsamında çalışmalarında kapsayıcı sosyal koruma ve çocuk haklarını önceliklendirmeye devam etmeye çağırılmaktadır.